

Суспільно-політичний рух у Наддніпрянщині у 2-й пол. XIX століття

Російська течія	Польська течія	Кримськотатарський національний рух	Український національно-визвольний рух
1. Консерватори – прихильники збереження абсолютизму, імперії, сповідують шовіністичну ідеологію. 2. Ліберали – прихильники шляху розвитку, характерного для Західної Європи: парламентаризм, демократичні права і свободи. 3. Радикали – виступали за радикальні (докорінні, значні) зміни у суспільстві. Були представлені народницьким рухом, програма якого передбачала перехід до соціалізму шляхом селянської революції	1. Мета – та ж сама, що і у 1й пол.. XIX ст. : визволення польських земель з-під влади Росії, відновлення незалежності Речі Посполитої, входження до її складу укр.. земель. 2. Діяльність польського нац.-визв. руху проявилася у польському повстанні 1863-1864рр. (Січневе повстання) 3. Польські повстанці сподівалися на підтримку селян Правобережжя, обіцяли їм надати землю і скасувати панщину. Укр. селяни повстання не підтримали. 4. У вересні 1864р. рос. уряд придушив повстання.	1. У 2-й пол.. XIX ст.. почалося національне відродження кримських татар. 2. Мета: посилення національної самосвідомості кримськотатарського народу. 3. Соціальна база: кримськотатарська інтелігенція. 4. Лідер: Ісмаїл-бей Гаспралі (Ісмаїл Гаспринський) 5. Діяльність: відкриття кримськотат. Газети «Перекладач-Терджима н», започатковано освітню реформу, створення національних підручників, запровадження звукової абетки, боротьба за права жінок.	1. До 1890-х років зберігав культурно-просвітницький характер. На цьому етапі відбувається діяльність гуртка хлопomanів та поширюється громадівський рух. 2. у 1890-х рр. укр.. рух переходить у політичну стадію свого розвитку, коли піднімається питання про національне самовизначення українців: автономія чи самостійність? 3. Самостійницькою організацією у Наддніпрянщині було «Братство тарасівців» 4. Діяльність укр.. нац.-визв. руху ускладнювалася антиукраїнським наступом царського уряду, зокрема виданням «Валуєвського циркуляру» 1863р. та «Емського указу» 1876р.

Російський радикальний рух у 2й пол. XIX ст. (народники)

1. Погляди народників:

- селянство готове до повалення самодержавства й побудови соціалізму,
- необхідна тільки організаційна допомога;
- соціально-економічні та національні проблеми будуть розв'язані шляхом усеросійської **соціальної революції**; до того часу національно-визвольні прагнення є неактуальними та шкідливими (тобто народники були противниками українського національного руху).

2. Соціальна база: представники рос. інтелігенції.

3. Діяльність:

- Пропаганда серед робітників і селян, політичні диспути.
- 1874 р. — **масове «ходіння в народ»** (народники влаштовувалися працювати в населеному пункті, читали учням і селянам заборонену літературу, твори Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Котляревського, розповідали про козацьку добу в Україні, проводили бесіди на революційні теми; проте підняти селян на боротьбу із самодержавством не вдалося, почалися масові арешти).
- **«Чигиринська змова» 1877 р.** (народники спробували спровокувати селян Чигиринського повіту на повстання, нібито схвалене царем; створення нелегальної селянської «Таємної дружини», до якої ввійшла 1 тис. осіб; змову розкрили, учасників заарештували).
- **Діяльність народницьких гуртків:** «Чайковці», «Київська комуна», «Південні бунтарі».
- Перехід до терористичних методів – убивства царських чиновників

Український національно-визвольний рух у 2й пол. XIX ст.

I. «Хлопомани»

1. Культурницька течія української інтелігенції на Правобережній Україні в 1850-ті—1860-ті роки, яка прагнула зближення з народом.
2. Польський термін на означення прихильників селянства;
3. Соціальна база: **студенти** Київського університету, які походили зі спольщених шляхетських родин. Усвідомлювали, що належить служити «тому народові, серед якого живеш».
4. Представники: **Володимир Антонович**, Тадей Рильський, Борис Познанський та ін.
5. Діяльність:
 - Говорили укр. мовою
 - Вдягали укр. нац. одяг
 - На канікулах збирали укр. фольклор у селах
 - Працювали викладачами у недільних школах для дорослих
6. Припинили діяльність під тиском влади

II. Громадівський рух

1. Перший етап діяльності:

Громади — напівлегальні не партійні об'єднання української інтелігенції. Перша громада створена в 1859 р. в Петербурзі	
Мета	Підвищення культурно-освітнього рівня українського народу
Учасники	В. Білозерський, М. Костомаров, Т. Шевченко (колишні кирило-мефодіївці)? П. Куліш
Діяльність	1. Видання в Петербурзі літературно-наукового щомісячного журналу «Основа» (1861—1862 рр.), редагував П. Куліш, який виходив українською та частково російською мовами. Тут друкувалися художні твори, історичні праці Т. Шевченка, Марка Вовчка, Л. Глібова, М. Максимовича, М. Костомарова тощо. 2. Поширення громадівського руху в Україні. Першою в Україні виникла Київська громада у 1860р. Київську громаду очолив колишній хлопоман

	Володимир Антонович. Чернігівська громада видавала «Чернігівський листок» — щотижневу газету за редакцією Л. Глібова. 3. Громадівці обґрунтували самостійність українського народу, його мови, культури, виступали проти антиукраїнської концепції М. Погодіна.
Діяльність	4. Організація недільних і щоденних шкіл для дорослих. Написання українських підручників (Т. Шевченко, П. Куліш). 5. Збирання коштів на видання української літератури. Організація публічних лекцій і бібліотек. Поширення літературних творів Т. Шевченка, Марка Вовчка, П. Куліша та інших письменників
Подальша доля	Перша хвиля громадівського руху була розгромлена в 1863 р. після виходу Валуєвського циркуляру. Відродився громадівський рух тільки на початку 1870х рр.

Валуєвський циркуляр 1863р.

1. Був підписаний міністром внутрішніх справ царського уряду Петром Валуєвим.
2. Забороняв друкувати укр.. мовою церковну літературу та шкільні підручники.
3. Забороняв діяльність громад.
4. Заборонялася діяльність недільних шкіл та викладання укр.. мовою у всіх школах.

Другий етап діяльності громадівського руху

Діяльність «Старої громади»	
Дата та місце утворення	Початок 1870-х рр. у Києві
Представники	В. Антонович, М. Лисенко, П. Чубинський, М. Драгоманов , та ін..
Діяльність	1. Збирання, обробка й публікація етнографічних матеріалів і праць з історії України. 2. Заснування Історичного товариства Нестора-літописця (1873 р.).
Діяльність	3. Заснування Південно-Західного відділу Російського географічного товариства на чолі з Г. Галаганом (1873 р.). Товариство займалося збиранням статистичних матеріалів, описом природних умов, ресурсів та економічного потенціалу Наддніпрянщини. Провело Археологічний з'їзд у Києві. Популяризувало дослідження з укр.. історії та фольклористики. 4. Видання газети «Київський телеграф» (1873— 1876 рр.), яка публікувала й критичні матеріали щодо державної політики. 5. Заклали підвалини української науки. 6. Вплинули на розвиток українського руху в Західній Україні.
Значення діяльності	1. Завершили об'єднання ліво- і правобережної течій українського руху в Російській імперії.

громад	2.Науково обґрунтували окремість українського народу. Підвели український рух до політичної стадії. Забезпечили наступність поколінь українського руху. 3. Діяльність Старої громади припинилася у зв'язку з виходом Емського указу 1876р.
--------	--

Емський указ, 1876р.

1. Виданий імператором Олександром II під час його відпочинку у нім. Курортному місті Емсі.
2. Указ заборонив друкувати будь-які книги українською мовою, ставити українські театральні вистави (заборону знято в 1881 р.), улаштовувати концерти з українськими піснями, увозити українську літературу, надруковану за кордоном, без спеціального дозволу, перекладати українською мовою, викладати українською мовою в початкових школах.
3. Заборонялася діяльність Південно-Західного відділу рос. географ. Товариства, газети «Киевский телеграф».
4. Висилалися за межі імперії діячі громадівського руху П.Чубинський та М.Драгоманов як особи, небезпечні для рос. режиму.

Третій етап громадівського руху

Діяльність «Молодих громад» — організацій радикальної молоді в 1870—1880-х рр., які ставили за мету **здобуття незалежності України**. (на відміну від «Старої» громади, яка вела виключно культурно-просвітницьку діяльність).

Проте захоплення марксизмом призвело до того, що більшість молодих громадівців або порвала з українським рухом і приєдналася до російських революційних гуртків та організацій, або звузила українське питання до автономії України в складі Російської федерації.

Видатним представником громадівського руху був Михайло Драгоманов

Діяльність Михайла Драгоманова	
Погляди	1.Послідовник кирило-мефодіївців: «у культурі — раціоналізм, у політиці — федералізм, у соціальних питаннях — демократизм». Уважав, що Україна не мала сил на створення власної державності. 2.Соціалізм має бути демократичним і враховувати національні особливості. 3. Якщо на початку діяльності сприймав український рух як культурницький, то наприкінці 1870-х рр. визнав необхідність політичної боротьби за національне й соціальне визволення українського народу.
Закордонна діяльність (від 1875 р.)	За дорученням і на кошти Київської громади організував у Відні видання української пропагандистської та науково-популярної літератури. Видавав український політичний журнал «Громада» у Женеві (Швейцарія)
Значення діяльності	Першим виніс проблему переслідування української мови на міжнародну арену. Вплинув на формування ідейно-політичного світогляду наступних поколінь українців.

--	--

III. Політизація укр. руху. Братство тарасівців

Братство тарасівців — таємна студентська організація (1892— 1893 рр.), створена І. Липою, В. Шеметом, М. Міхновським . Учасниками братства стали відомі письменники Б. Грінченко, М. Коцюбинський , М. Вороний, Є. Тимченко тощо	
Мета	<i>Повна державна незалежність України</i>
Програма	1. Самостійна суверенна Україна, соборна й неподільна «від Сяну по Кубань, від Карпатів по Кавказ». 2. Створення Української федерації Лівобережної, Правобережної, Степової України, Кубані й Галичини. 3. Державу очолюватимуть гетьман (президент) і сейм (парламент). 4. У державній власності — земля та надра, велика промисловість і гуртова торгівля (соціалізм)
Діяльність	Організація лекцій, таємних зібрань, українських вистав, нелегальної бібліотеки. Установлення зв'язків з аналогічними гуртками в Полтаві, Одесі, Херсоні та інших містах
Значення діяльності	<i>Перша самостійницька українська організація в Наддніпрянській Україні. Уперше чітко сформульована політична мета українського руху.</i>

Додаткові відомості

«**Київська старина**» - щомісячний історико-етнографічний та літературний часопис. Видавався у Києві російською мовою і українською протягом 1882–1906 років.

Першим редактором-видавцем був Ф. Лебединцев.

У часописі була широко представлена економічна, політична та соціальна проблематика, історія визвольної боротьби українського народу.

Кониський Олександр - український перекладач, письменник, діяч громадського руху видавець, лексикограф, педагог, громадський діяч ліберального напрямку. Професійний адвокат, педагог, журналіст. Автор слів пісні «Молитва за Україну», перекладу «Щоденника» Т. Г. Шевченка.

Брав участь у роботі київської Громади, організовував недільні школи. Як член київської міської ради домагався запровадження у школах української мови. Для недільних шкіл Кониський видав популярні книжки й підручники («Українські прописи» (1862), «Арифметика, або щотниця» (1863), «Грамотка або перша читанка задля початку вчень» 1882).

Працював у газеті «Київський Телеграф».